

лицето на Народното събрание били наредени: отъ лѣвата му страна — опълченцитѣ съ форма и пушки въ ржце, а отъ дѣсната, откъмъ Министерството на външнитѣ работи — рускитѣ подофицери, участвували въ Освободителната война. Предъ лицето на паметника сж били: министритѣ, бившитѣ министри, дипломатическото тѣло, комитетътъ „Царь-Освободителъ“, рускитѣ гости и др. До една отъ странитѣ на паметника били наредени опълченцитѣ безъ форма. Войската заемала околвръстъ тритѣ страни на площада. Горе, на площадката, предъ вратитѣ на Народното събрание, е билъ построенъ разкошенъ балдахинъ за княжеското семейство и височайшитѣ гости. Къмъ 11 часа преди пладне топовни гърмежи известили пристигането на последнитѣ отъ Двореца на мѣстото на тържеството. Тѣ пристигнали съ три каляски по следния редъ: въ първата били Великата княгиня Мария Павловна съ малкитѣ княгини Евдокия и Надежда; въ втората — Великиятъ князь Андрей, престолонаследникътъ Князь Борисъ и Князь Кирилъ, а въ последната — Великиятъ Князь Владимиръ и Князь Фердинандъ.

Гоститѣ и княжеското семейство се отпразвили най-напредъ къмъ балдахина, а после — къмъ естрада предъ паметника, кждето ги чакало духовенството. Следъ това билъ отслуженъ молебенъ отъ Софийския митрополитъ Партений, въ съслужение съ стария архимандритъ Йосифъ, русенския митрополитъ и цѣлото столично духовенство. Следъ молебена военнитѣ музики засвирили руския и българския национални химни. Председателътъ на Комитета Стоянъ Заимовъ подалъ лентата на Н. Ц. В. Княза, последниятъ я дръпналъ, платното се вдигнало и величествениятъ паметникъ на Царя-Освободителя билъ откритъ за публиката. Неописуема радостъ и възторгъ обвзели всички присѣтствуващи. Силни и продължителни „ура“ отъ хиляди гърла се понесли въ въздуха, музики тържествено засвирили, орждия загърмѣли... Тогава, следъ като всичко стихнало, Н. Ц. В. Князътъ произнесълъ следната знаменателна речъ:

„Ваше Императорско Височество,

Тържеството, на което тукъ присѣтствувате днесъ, е възпоменание на едно велико събитие и чествуване и увѣковѣчаване свещената паметъ на безпочивния царъ и мжченикъ императоръ Александъръ II, освободителя на България.

Освобождението на България отъ петвѣковното иго е дѣло свето, дѣло толкова велико по замисълъ и изпълнение, каквото историята на народитѣ не знае друго нему подобно.

Само единъ великъ народъ, подбужданъ отъ най-възвишено човѣколюбие и предвожданъ отъ единъ милостивъ и обожаванъ отъ народа си Царь, е способенъ на такъвъ великъ подвигъ. Когато българинътъ стѣнѣше подъ грозния яремъ, рускиятъ братски народъ като единъ човѣкъ стана да помогне на своя по-малкъ братъ.

Свѣтътъ съ учудване гледаше на нетърпението, съ което цѣлъ единъ народъ като единъ човѣкъ чакаше царското слово, за да се впусне въ една страшна кръвопролитна и разорителна война. Това всенародно горещо желание не е било продиктувано ни отъ жажда за военна слава, ни отъ ламтеніе за земя.

Руската земя е необятна, а рускитѣ знамена издревне сж покрити съ неувядаема слава. Великиятъ руски народъ е искалъ да даде най-великата жертва — своитѣ храбри синове за освобождението на своитѣ едновѣрни и еднокръвни братя. Свѣтътъ бѣ смаянъ кога видѣ, какъ този великъ народъ не трепна предъ страшнитѣ жертви, що погълна войната, която водѣ съ смирение и покорностъ, като че извършваше едно свещенодействие.

Когато увѣнчаната съ лаври храбра руска армия събори неприятелскитѣ твърдини, прекрачи всрѣдъ зима непристѣпния Балканъ и свърши своето победно шествие поцъ стенитъ на Цариградъ, свѣтътъ бѣ изуменъ отъ величието на заключителния актъ — безкористното освобождение на българския народъ.

На 19 февруарий 1878 г. Великиятъ Руски Царъ дари свободата на българския народъ. Благовестъ се разнесе по всички краища на българската земя. Милиони български сърдца, препълнени отъ радостъ и щастие, благославяха Великия Руски Царъ, великодушния руски народъ и неговия славенъ герой-войнъ.

Благовестъ се разнесе и по широката руска земя. Царското слово бѣ станало дѣло. Народното желание бѣ изпълнено. Милиони руски сърдца благославяха своя обожавемъ Царъ за извършения отъ него великъ и славенъ подвигъ — освобождението на българския народъ. Въ този великъ и тържественъ моментъ се извърши онова тѣсно духовно единение между двата братски народа, което ще пребже нерушимо навѣки.

Чувства на дълбока признателностъ храни българинътъ къмъ великия руски народъ, благоговѣйно тачи той свещената паметъ на Царя-Освободителя. За да даде единъ видимъ изразъ на тия чувства, и за да увѣковѣчи свещената паметъ на Царя-Освободителя, българскиятъ народъ въздига тоя скромнъ паметникъ, като начерта на него думи, които сж дълбоко врѣзани въ народната душа: